

Megjelenik minden esztendőnkön, az-éle képpel ellátva. Előfizetési ár: Egész évre 6 forint; félévre 3 forint; negyedévre 1,50 forint. Előfizethetni minden postahivatatalnál és könyvvarusnál. Hirdetések díja: 4 hasabos pontsor 9 m. az. Szerkesztői szállás: márczius utca 2. sz. 1. 2. emelet. Kiadó-hivatal: Havcsik ter. 7. szám.

Az Eszterházy-képtár műkinesei.

II. Urszine változása. (Rafael után másolat.)

A fenséges, a formaszépség és előállítási tökély lánglelkű művésztől: Sanzio Rafaeltől (1483—1520) az Eszterházy-képtárt csak két eredeti festmény ékesíti. Az egyik Mária, az alvó Jézussal és a kis Jánossal, mely közep-nagyságu festmény; a másik a kisebbek közül való, és szintén Mária, Jézus és Jánost ábrázolja egy csoportban. Ez utóbbi darab nem készült el. Van ezenkívül egy másolat Rafael után Rubenstől, s egy másik, nagy festmény jeles másolata, melyet jelen alkalommal mutatunk be.

Ez Rafaelnek legutolsó műve, melyet „Transfiguratio” néven említi a műtörténet. A képet Mediceus bíbornok rendelte meg Rafaeltól, s ezért festő oda a felső rész baloldalára a család két védszentjét, Lőrincet és Juliánt. A halál megakadályozta Rafaelt, hogy bevégezhesse a művet, mely az alakok szépsége, a rajz kitűnősége, a csoportok művészeti rendezése által tűnik ki. A félben hagyott festményt aztán a jeles tanítvány: Pippi Giulio végezte be.

A festményen két külön csoport van és két különböző jelenet is állít elénk. Felül van a Tábor-hegyi jelenet, hol az Úr, Péter, Jakab és János jelenlétében megdicsőül, fölemelke-

Az Eszterházy képtárból, II. Urszine változása. (Rafael után másolat.)

dik s Mózes és Illés jelennek meg mellette.

A másik csoportban a tanítványok vannak, kik a gonosz által gyötört gyermeket nem tudják meggyógyítani. Az anya térdelve esd, az apa kétségbeesetten és örvöngve tartja a szerencsétlen fiút. A tanítványok pedig megdöbbenve állanak. Az Úr, ki a magasban lebeg, gyógyította meg a fiút.

Műirök hibáztatják, hogy a képen két különböző helyen történt jelenet van lefestve. De a költői kapcsolat meg van a kettő közt, mert Rafael itt azt az eszmét érzékítette, hogy Krisztus az emberiség javáért működött.

Küldetésének apoteosisát tünteti föl e kép.

Mi érdekesnek véltük bemutatni e híres festmény másolatát, melyen az eredeti szépsége sok szerencsével van visszatükrözve. Megjegyezzük, hogy e másolat is a régi jó világból való, midőn a képzőművészet klasszikus korát élte.

A kép felső részén legszebben nyilatkozik Rafael felfogásának költőisége, mert e jelenetben magasztosság és ünnepesség uralkodik. Az alsó részen (nem is említve a szép rajzot) a mozgás élénksége, s a hiú kifejezés nyert plasztikus formát.

A széptani érzék oly nagy mérvre kellett hozzá, minő Rafaelt jel-

lemzi, hogy a nehéz betegség által győtrött gyermek ábrázolása visszataszító, és a műérzékét bántó ne legyen.

A kakuk és a gerlice.*)

(Rómán népköltomány.)

A kakuk. Fehér kis madárka,
Gerlice madárka,
Jőj, szeressük egymást,
A míg élünk folyvást.
Ha esik, ha nap süt,
Bokorban, mindenütt,
Holdvilágos éjjel,
Tisztán, híven, kéjjel!

A gerlice. Lennél csak egyedül,
Szeretnélek szívüül,
De anyádtól félek,
Mert ő gonosz lélek,
Félek haragjától,
Mert ő átváraszol.**)
Ha szeretni látna,
Utól érne átka
És megbabonázza.

Kakuk. Fehér kis madárka,
Gerlice madárka,
Ne légy nékem
Ellenségem;
Nézd a zöld tavaszt,
Im a lomb s haraszt
Sugja: szerelem!
Szeress édesem!

Gerlice. Hallgass, kakuk, kérlek,
Nem hallgatlak én meg,
Hagyj te nekem békét,
Mert megbánod végét,
Átváltozom, várj csak,
S leszek kis pogácsa,
Könyvekkel locsolva,
A parázsba doyva,
Tüztől megégetve,
Mindentől megvetve.

Kakuk. Ölts bármi alakot,
Békét még sem hagyok,
És követlek logott.
Átváltozom hát,
S leszek kis lapát,
Tűzbe megyek hozzád,
Megesókolom arcád,
Szépen betakarlak,
A tüztől megóvjak,
S ekként valahogy
Ellenszerved fogy,
S kényszerítve tán,
Megerszeretsz, babám.

Gerlice. Lennél csak egyedül,
Szeretnélek szívüül,
De anyádtól félek,
Mert ő gonosz lélek,
Félek haragjától,
Mert ő átváraszol,
S drága kínesem,
Inkább mint sem
Ő megpirongasson,
Vagy megbabonázzon,
Mert szeretni merlek,
Átváltozom s leszek
Egy sugár nádszál,
Mely a tóban áll.

Kakuk. Ölts bármi alakot,
Békét még sem hagyok,
És követlek logott.
Átváltozom szüntén,
Leszek juhászlegény,
S keresek a tóban
Egy nádszálát gyorsan.
S ha meglátlak,
Majd leváglok,
Megesinállak
Furulyának,
S furulyázom véled,
Csókolgatlak téged.

Gerlice. Eredj kakuk, kérlek,
Nem hallgatlak én meg,
Teike,
Pecike,
Eszem-adta
Kis madárka,
Én is szeretnélek,
De anyádtól félek,
Mert ő gonosz esont,
Mindent csak ront-bont,
Mintsem véle lakjam,
Átváltozom magam,
S rád gondolva ekkép,
Leszek kis templomkép.

Kakuk. Ölts bármi alakot,
Békét még sem hagyok,
És követlek logott.
Ha lennél templomkép,
Én meg kis pap lennék.
Ájtatosan mint ez
Járnék a képekhez,
S leborulva arcám
Sorba megcsókolnám,
Héttó reggeltől mindig,
Egész vasárnapig;
S ha megtalálnám,
Ekkép szólítanák:
Szezséges kis képm,
Légy madárkám nekem,
Jőj, szeressük egymást
A míg élünk folyvást,
Ha esik, ha nap süt,
Bokorban, mindenütt,
Ha csillag van, hold süt,
Mindörökké együtt!

Vulcanu József.

Cenzura és hadi törvényszékek.

(Irodalmi emlékirataimból.)

(Folytatás.)

A későbbi években rendes munkatársa volt még a Bolond Miskának Pethő Dénes „A vöröszakála hazafi,” s Ágai Adolf, Spitzig Izig név alatt. Én némely cikkemet „Garaboncás Diák” névvel jelöltem. Munkatársa volt ezenkívül a Bolond Miskának az egész országot, mert mindenfelől nagy tömegben küldözték a satirikus cikkeknek való adatokat, sokszor oly egyének is, kik kényszerű eszközei valának az ellenséges kormánynak. Egyik alvidéki kanonok emlékszem, hogy az gyakran küldözött szerkesztőségünkhez eléggé jól rajzolt karrikatúrákat.

A „Bolond Miska” igen nagy száka volt a bécsi centrális s a magyar dicasteriális kormány szemében s mert azon eljárás mellett, hogy számai kinyomatásuk előtt cenzuráltattak meg, a lapot végrek elnyomni vagy legalább tönkre tenni nem lehetett, ürügyet kerestek oly intézkedésre, melylyel másként lehetne tönkre tenni.

Ezt az ürügyet megtalálták az 1861. dec. 15-diki számhoz mellékelt előfizetési felhívásban, mely miatt a szerkesztőt, Tóth Kálmán tisztelt barátomat s Emich Gusztáv kiadott hadi törvényszék elé állították. Ez a lap lételet fenyegette. Emich tehát rögtön folyamodott a helytartótanácsához s ideiglenes felelős szerkesztővé megerősítettésemet közölte, minél fogva a lap 1861. dec. 22-től egészen 1862. májusáig neven, mint ideiglenes felelős szerkesztő neve alatt jelent meg, ezen időtől fogva pedig egészen 1865. szeptember végeig mint szerkesztő alatt, miután Tóth Kálmán a hadi törvényszéki ítélet a lap szerkesztésétől megfosztotta.

Teljesen méltányolnom kellett azon körülményt,

hogy a lapot Tóth Kálmán alapította, hogy ő volt annak lelke, s hogy a törvénytelen ítélet még irói keresetétől is — mely ekkor évenként mintegy 12,000 forintra mehetett — meg akarta fosztani; ezért Emichel oly szerződést kötöttem, melyben magam részére csak bizonyos meghatározott fizetést, az előfizetők számarányához mérten pedig pereentekeket biztosítottam, meghagyva a lapra nézve Tóth Kálmánnak régi befolyását s föntartva számára régi szerződése előnyeit.

Mind Tóth Kálmán, mind Emich Gusztávot elítélte a hadi törvényszék s pedig a Károly-kaszárnyában töltendő fogságra.

Helyőrségi parancsnok s így a Károly-kaszárnyának is ura Neuwirth, császári gyalogsági tábornok volt. Mig a politikai vádlottak vizsgálat alatt állottak, rendkívül nehéz volt hozzájuk bejutni, hanem az önkény ezen helyén én már némileg ismertem volt a járás-kelest. *Bús Vitéz* (Matkovits Pált) a „Fekete leve” című humoristikus lap miatt nem rég fogták vele el, ki vizsgálati fogságát ugyanitt, az első udvarjából oldalszárnya földszintjében, a profősz-börtönben töltötte. Neuwirth tábornoktól engedelmet kaptam őt meglátogatni. A profősz-börtön három szobából állott, melyek egyikét Bús Vitéz rendelkezésére bocsátották. A vádlottak s elítéltek a kincstárból naponta 50 krajcárt kaptak élelmükre, minthogy azonban ezen pénzt rendszeren a profősznak ajándékozták, sőt még többet is adtak nekik, azért mindenféle kedvezményben részesültek: így meg volt engedve, hogy övéiktől, barátaitól csemegéket, borokat, szivart, könyveket, lapokat stb. elfogadhassanak; hogy saját zsebükre a kaszárnyabeli vendéglőből étkezhesselek; hogy kisebb társaságok s megszabott órákon túl is náluk mulathassanak; hogy lakomákat rendezhesselek stb.

Bús Vitéz egy ízben meghívott magához a Károly-kaszárnyába ebédre, hol több jó barátunkkal együtt kiténően mulattunk, dacára, hogy az ajtó előtt álló őrszoroszegezve állotta el életünk az utat mindaddig míg a profősz át nem vette engedélyjegyüket. Ez alkalommal a profősz-börtönnek két lakosa volt, az első szobában egy hatalmas veresszakála, őlesnél magasabb karnagy, egyik gyalog ezred korhely karnagya, kit arca ékessége miatt „a veresszakáli hazafinak” neveztünk. A profősz gondoskodásának köszönhetjük, hogy az ebéd felsége volt, a borok pedig kifogástalanok. Ez halát követelt s ezért Bús Vitéz felszólította a börtönőrt, hogy foglalja közöttünk helyet.

— Ezt nem tehetem, — viszonzá az érdemes cerberus, mert a szabályok tiltják foglyaimmel egy asztalhoz ülni. De ha megengedik, — jegyzé meg nevetve, — majd csak állva eszem és iszom. Ez ellen nem szól a reglement.

Volt a profősznak egy fehér uszkár-kutyája is, ki nagyon rosszul viselte magát, minthogy mindig a sülték illata után kapkodott. Jokcynak hívták.

— Jól viseld magad, — inté őt gazdája, mert másképp téged is becsuklak *Jokcy*, minthogy *te is író vagy!*

Az éle nagyon durva, hanem mutatja, miként az idők szerint az osztrák kaszárnyák elég tájékozottak voltak a magyar irodalomban. Jókai Mór t. i. a „Hon” egyik cikke miatt ekkor már a budavári ezred-börtönben ült, munkatársával, gróf Zichy Nándorral, Magyarország azon idő szerinti provizoriális kormányzójának, gr. Pálffy Móric főnöknek unokaöccsével együtt. Elítéltetése után Bús Vitéz is átszállították ezen ezred-börtönbe.

Tóth Kálmánnal a „Károly-kaszárnyába” becsukása után okvetlenül beszélnem kellett, hogy értekezsem vele a lap további sorsára nézve; meglátogattam tehát Neuwirth tábornokot, ki nagyon esodálatosan érezhető magát a miatt, hogy börtön-őrre tették. Később többször kellett vele érintkeznem; nagyon rövid modorú, néha szinte nyers volt, de csak délután; délelőttöként mindig elég nyájasnak találtam.

*) Felolvasztott a Ki-faludy-Társaság május 31-diki ülésén.

**) E szavakhoz „mert ő átváraszol” Alexandri V. a következő magyarázatot csatolja: A nép hisz a varázslat erejében, s a varázslat tudását a vén asszonyoknak tulajdonítja, innen jön a közmondás, hogy „a vén asszony az ördög lova.” (Hab’a e calula dranelui). Az ő szemében egy szőrzakozott elméjű ember meg van varázsolva, s a szerelemről lángra gyuladt ifjú keble szüntén valamely vén vasorru banya által van megbabonázza. Az ilyen szerelemtelen aztán kénytelen egy fa-luságra ülni, s arra lovagolni rajta a levegőben, mely felül a varázsoló szava hallszik; ez pedig padkán ülve, kis megyoró-fa vesszővel egy bűgret ütöget, szüntelen hívja kedvesét. Vannak emberek, kik erősítik, hogy ők látták ily fantasztikus lovakokat, hánván mint nyíl a léghen. Somai sem tartóztatnia fel őket utjakban, csak egy kőnek a földbe szúrása. A varázslóknak képesek szerelmek varázsolni karácson éjjelén fogott denevér esontokkal, melyek elevenen ásattak el egy hangyaturásba. A denevér esontvázhól csak egy kis horog és egy kis lapát marad. Az első a szeretetnek oda vonzására, az utóbbi pedig a gyűlöletnek eltávolítására használják. A varázslóknak képesek megfigyasztni a vizet, megéllítani az esőt; s eáltalán az ember sorsát, meggyógyítani különböző betegségeket énekléssel s kozletlen vízzel stb. (Lásd Alexandri 9. l.)

— Engedélyt akar Tóth Kálmánhoz? — mondá gnyosan. — Majd bizony, hogy összebészljének. Ugy is elég baj nekem ezeket a foglyokat őriztetni.

Nem tágitottam. Megjegyeztem, hogy ha összebészlésünk tart, hát adjon valakit mellém, ki beszélgetésünk tanuja legyen.

Erre behivatott egy audított, ki németül fölszólított, kísérném őt. Hosszu folyosókon át jutottunk a második udvar nem tudom miféle nevű pavillonjába s abban a szerkesztő börtönébe, mely elég tágas szobából állott. Tóth Kálmánnal magyar szerkesztő létünkre az auditor-tanu előtt német nyelven értekezünk egymással, és sanyargatóinkon legalább azzal boszultuk meg magunkat, hogy valóságos inkuizitori kegyetlenséggel törték kerékbe a Schillerek és az osztrák Verordnugok nyelvét.

Mintegy félórát tartó nyelv- és önkínzás után megkínálja Tóth Kálmán az auditor-tanút szivarrel, az rágyújt s magyarul köszöni meg.

— Ön tehát magyar! kiáltottunk esodálkozva.
— Igen. Azért hát bátran beszélhetnek magyarul; így is értem minden szavukat.

Bizonyára szerencsénk volt, hogy német beszélgetésünkbe azelőtt nem szőttünk volt néhány bizalmas magyar szót, mert akkor nehezen tudtuk volna meg, hogy auditorunk érti nyelvünkét is.

Tóth Kálmánt elítélték, gondolom, három havi fogságra, de elítélték a jó Emich Gusztávot is, ki a lapot nyomatta. Ennél már nagyobb esztelen séget és igaztalanságot képzelné sem lehet, mint hogy a legtöbb nyomdász a kiadásában megjelenő lapoknak nyelvet sem érti, nem tekintve, hogy mint üzletembernek, physikailag is lehetlen elolvasnia a kiadásában megjelenő iratokat, melyek Emichnél némely nap több könyvet, mintegy 17 hírlapot s számos más nyomtatványt tettek. Az osztrák sajtótörvények szerkesztőit akkor, midőn a szerkesztővel vagy íróval együtt a nyomdászt is felelőssé tették, bizonyára azon szándék vezette, hogy így a kiadókát előre elrettentsék a szabadelvűnek ismert egyének iratai közreboesátásától.

Egykor ugyancsak a Károly-kaszárnyában találkoztam Herz nyomdászszal.

— Miért van ön becsukva? — kérdém tőle.

— Azt én nem tudhatom, — viszonzá, — mert hisz tudja ön, hogy a kiadásomban megjelenő lapok magyarok, s azokból egyetlen betűt sem értek.

Emich beteges ember volt s igen gazdag, két oly tekintet, melyek még a Károly-kaszárnyában is kiméletet igényeltek. Börtönül a Tóth Kálmán mellett volt neki szoba rendezve, de kérésére megengedték, hogy azon állatok kiirtására kimeszeltethesse, melyekről Arany János rimes prózájában így ír:

„Van egy, ki millió, — az ő neve légió; — eredetileg szőke faj, — mint a vaj; — de ha már ég alatt meghonosul, mások vére megpötrölesül; barnára fajul akkoron — mint a eszpenntet... koron stb. Van továbbá neki jó fegyvere, — csipni szurni ugyan tud vele. — hanem a mivel ellenségét üz, — nem annyira fegyver, mint a... büz;“

Megengedték neki továbbá, hogy börtönét maga butorozhassa be s hazulról hozathasson ételeket, minél fogva elég kényelmesen élt s ügyeit a kaszárnyából is intézhette.

Ebből a fogságból írta Tóth Kálmán következő versét, mely helyzetét eléggé illusztrálja:

„Nagyon jó az öreg profósz,
Csak hogy kissé nagyon komoly;
Mondtam neki: mért vagyok itt,
Elmondta azt a jó vicec.
De az öreg komoly profósz
Erre se tudott nevetni.

Hanem mikor elolvasta
Azt az én leveletem,
Melyet a feleségemhez
— Az itteni rendhez képest —
Német nyelven kelte írnom,
Mikor ennek elolvasta
Az ő ortografiját,
Már erre a der — die — dasza
Elvetette magát ő is.“

1861. végétől 1865. végeig, a míg a „Bolond Miska“ felelős szerkesztője valék, alig volt szám, melyből a cenzura egyetmást ki ne krótázott volna s hogy a halálra ítélt cikkekből egyetmást megmenthessek, minden péntekem a polizeidirekciótól tölt el, mely székhelyét a földunason, az akadémiá palotájával szemben tartotta.

Egy napon irtozatosan eltorzítva hozták vissza a policiáról a kefelevonatot. A verseknek ki volt törölve vagy vége és közepe, vagy eleje és vége; a cikkecskékből ép azon sorok kihuzva, melyekben az éle éle feküdt, a képek egészen átkeresztelve. Ez így nem maradhat! Verset, vicec még csak gyorsan írhat az ember utat, ha kedve van hozzá, de új képek rajzolása és metszésére egész heti idő szükséges. Föl tehát a rendőrségre, megmenteni a mit lehet!

Pénteki napokon már kapum előtt szokott várakozni rendes bérkoesim, mire — a cenzura miatt — külön költségvetésemnek kellett lenni. Pár perc múlva a sajtóhivatalban voltam.

— Hol van Bányász ur? — kérdezém.

— Amott a másik szobában.

— Spektábilis, ugyan az istenért, miért tett ennyi törést? Csupa ártatlan dolgok...

— És jó vicec; sokat nevettem nekik. Hanem hivatalosan nem én olvastam át e héten; az illető pedig alkalmasint boszus volt, mert nem aludt egész éjjel, a „Hon“t, „Pesti Napló“t, „Magyar Sajtó“t, „Gazdasági“ és „Verseny Lapok“at, címűktől kezdve utolsó oldalon a nyomdász neveig el kellett név olvasnia.

— Tehát Matlekovits ur volt a cenzor?

— Nem tudom, hanem meglehet.

Elmentem Matlekovitshoz.

— Uram, a „Bolond Miskán“ iszonyu circumcisió történt!

— Megint vice, hahaha. Milyen jó volna az is a lapba, ha a legjavát nem huzná ki belőle.

— Tehát nem ön olvasta a lapot hivatalosan?

— Nem.

— Önök szörnyű; valóságos Pontiusok és Pilátusok. Megyek Pultz főbiztoshoz.

— Az legjobb lesz.

A főbiztos urat épen jó kedvében találom, mert épen mellette van esinos fiacskája, Viktor.

— Nagy baj van, nagy baj van! — kiált elém.

— Fájdalom, tudom. De hát nem lehetne meghagyni azokat a cikkeket? Csupa ártatlanság van bennük.

— Mit, ártatlanság? A kormánytanácsos ur azt mondta, hogy át kell adni az egészet a haditörvényésznek.

— Tehát már nála van a lap? Futok az igazgató urhoz.

Worafka rendőrigazgató rendszerint nagyon haragos szokott lenni, ha némi engedményt igényeltem tőle kieszközölni; hanem tréfákkal sokszor sikerült őt kiengesztelnem.

— Herr Regirungs Rath, der „Bolond Miska“ ist wiederum in Verschlag (Beschlag helyett) genommen worden, — mondtam.

— Mit, ferslagba tették a lapot? wie drollig! Hanem Spasz bei Seite; ezuttal kénytelen vagyok lapjukat megint a haditörvényészek elé terjeszteni.

Őn javíthatlan rebellis, ön gúnyt év Schmerlingből, a kormányból, a rendőrből, mindenből, a mi szent. Ennek valahára véget kell vetni. S ezzel mind-nagyobb tübbez, mutató ujjával minden mondat hangsúlyozásánál szokása szerint mellem felé bökdösött. — Tudja ön, hogy önök nekem kimondhatlan kellemetlenségeket okoznak, (ujjdöfés,) hogy nekem szigoru utasításaim vannak, (ujjdöfés,) hogy én azt mondanám a humoristikus lapokra általában és különösen, hol' sie der T... (ujjdöfés)...

Akaratom ellenére fölkaecagtam.

— Was lachen Sie?

— Nem tehetek róla, nagyon csiklandó vagyok

— Gehen Sie Spasmacher!

— S a lappal mit tegyünk?

— Én csak kötelességemet tettem, utasítottáson szerint cselekedtem.

— Fölmegeyk a helytartótanácsoshoz, ott tán szabadon boesátják.

— Az jó lesz, Károlyi ő méltósága ma épen audientiákat ad.

Távoztam. Ut közben Danielik püspökkel találkoztam, ki nem régen tért volt vissza Rómából és Brüsseltől, hol ama nevezetes katolikus kölesön létrehozatalán fáradozott. A rendőrigazgatótól egy kis, hátulsó ajtón jött volt ki.

A püspök ur láttára eszembe jutott egy furesa történetek, melyet azon idők szerint szintén egy püspökről beszéltek.

Bizonyos magyar báró és volt magasállásu Bach-hivatalnok e szerint gyakran föllátogatott Bécsbe s ott a legbefolyásosabb kormányfőriak előtt nem győzte elégszer emlegetni, miszerint az ország primása mennyire előregedett, hogy Scitovszky János nem az az ember, kire „számítani“ lehetne, hogy 1854-ben is ő volt ő felségénel a mágnás-küldöttség szónoka, erélyesen követelvé az alkotmány helyreállítását; hogy mennyire el lehetne az útból tenni, ha helyettese nevezetnék ki; hogy ezen állásra volna egy igen kitünő férfi, egy címzetes püspök, a ki a bécsi kormány minden intentiójának készsége eszköze lenne; hogy ez a püspök Rómában is kegyelt ember stb.

A mint aztán lehetett hinni, hogy a címzetes püspök utja a primási székre meglehetősen ki van egyengetve, ez az érdemes egyháznak kezdetű gyakran fölrándulni Bécsbe s ott a mindentelhető főriak előtt emlegette; mennyire hibás lépés volt Magyarországra a provizorium alatt oly vasgyuró katonát nevezni ki kormányzóvá, mint a milyen gr. Pálffy Mária, a ki nagyon népszerűtlen, a ki nem tud az emberekkel bánni, a ki nem tud magának creaturaként teremteni, a ki mitsem ért az adminisztrációhoz, a ki katonai hírnevével sem imponálhat; hanem hogy létezik egy derék magyar báró, igen művelt, vallásos; a ki adminisztráló képességének a Bach-rendszer alatt hosszú időn át jelét adta; a kinek szép privát vagyona is van, tehát egyszersmind tekintélyes, s a ki, ha ez iránt felszólítanak, talán még vállalkoznék Magyarországon az ideiglenes kormányzó állást elfogadni.

A kártyák tehát jól meg voltak keverve, csak az vala baj, hogy illető helyen állítottak rajtuk s így sem az egyik primási helyettesé, sem a másik kormányzóvá nem lett.

Danielik püspököt személyesen is ismertem, valamint azon társai közül is kettőt, kiket egy közös szenvedély, az evés szenvedélye vonzott egymáshoz.

Azon időben négy híres evő volt Pesten, kiválsóbb állásánál fogva mind a négy talán ország-szerte ismeretes; politikai nézetek és szerepléseikben azonban egymástól mindannyian eltértek.

A híres evők egyike Dániel püspök; mint politikus ultramontán, mint evő sorrendet tartó a fogásokban s mindazt mellőző, mi az erők restaurálására nem szolgált.

A második D—sky helytartótanácsi konziliárius; mint evő cosmopolita, ki a francia, angol, magyar avagy olasz konyhának egyforma előnyt nyújtott, föltéve, hogy az ételek igen számosak és bőven tálaltak valának; mint politikus orosz érzelmű, e tekintetben agitator s mint agitator, egy orosznyelvű választókerület képviselője is volt.

A harmadik báró K., ki mint evő közönyös, csak legyen mit enni; ebédjét néha sajtón kezdte, leveesen végezte, de azért ki nem hagyta az étlapok egyetlen pozicióját sem. Politikájában, képviselői és publicistai minősége dacára az utóbbi időkben hasonlított étkezéséhez, azaz meglehetősen közönyös volt.

A negyedik Sz., politikai működésében ép oly lassu, mint étkezésében. A szalonkákat s hasonlókat imádtá s egy ebéden ötször-hatszor megrepatálta. Általában szigoru bírálat alá vetette akár

azt, mit gyomrába, akár a mit politikai nézeteibe fölvenni készülődött.

Mind a négy férfi roppant tudományu, nagy-esztű, kiváló műveltségű volt s a sors mind a négyet oly polera avagy társadalmi pontra juttatta, melyről a nemes becsvágyának csak karját kellett kinyújtania, hogy az érdemek babóriját magához huzzassa. Makula csak kettejük nevét nem érheti soha. Politikai mozgalmaink legkiválóbb férfiai közt azonban nagy tehetségeik dacára egyikét sem fogja emlegetni a jövő évszázad.

E rövid megjegyzés után visszatérek a „Bolond Miska” lefoglalt számához, melynek folszabadtása végett Worafka rendőrigazgatótól átmentem Budára, Károlyi helytartósági elnökhöz.

(Vége következik.)

Szokolj Viktor.

Bűnhődés.

— Rajz az erdélyi csempészek életéből —

(Folytatás.)

Néhány nappal később nagyobb vállalatra készültünk; nagymennyiségű törökdohány s finom kasmirkendők voltak átesempészendők. Ez alkalommal kellett András bátyámnak a szokásos próbán átesni, hogy van-e elég ügyessége család-ját e veszélyes kenyérkeresetmóddal tartatani. E vállalat végrehajtsa egy júniusi estére lőn meg állapítva, s gyűllyhelyül a hegyek közt fekvő magános házat választottuk.

Sötét, holdtalan éj volt; a máskor oly sötét-kék, milliárd esilaggokkal borított égboltozat szürke fellegek által volt elfedve, s csak nyugaton lehetett látni fekete felhőket, a vihar előjelét. A közel erdő, melynek erős törzsei sohajta hajoltak meg a keresztülváltó szélben, zúgott. A kis kunyhóban, a csempészek gyűllyhelyén, mely két kopasz szikla közzé szorítva, erős fenyvek által volt környezve, halvány fény csilámlott. Zavart, elnyomott hangok halatszottak ki belőle. Atyámmal s Andrással közeleltünk a házikó felé; háromszori kopogtatásunkra csikorogva nyílt ki a nehéz tölgyfaajtó, s mi beléptünk. Idomtalan faasztal mellett, durva lőcákon tizennégy erős férfi ült, testhez tapadó szürke öltönyben, fejükön széles karimájú kalappal. Az asztalon homályos méces égett, halvány, zavaros fényvel s csak szűken világította meg a szegényes szoba belsejét. Alig ismertek meg bennünket a jelenlévők, mindnyájan köszönve emelkedtek föl s barátságosan szorították meg kezünket.

— Soká várattál magadra, Juon! — szolt egy kiesény, alacsony csempész atyámhoz, mialatt égő taplót tett pipájába, — ez szokásod ellenére van!

— Igazad van; — válaszolt atyám, — de, mint tudod, Andrásom a bíró Dániáját veszi el, s ennél voltam. Ez az oka, hogy késtem.

Alig végezte beszédét, a bíró is megérkezett. „Tehát isten nevében előre! — szolt barátságosan köszöntve, teljes számmal vagyunk. Ily kedvező idő már régóta nem volt. Most bizonyosan nem fogja kidugni fejét egy határőr sem odújából, és szabad utunk lesz. Előre!”

Hallgatva, sebes léptekkel siettünk az erdő felé, mely nemsokára be is fedett bennünket védő sötétével. Lajos mellett mentem, ki ma sajtóságon vig és beszédes volt. Egy órai gyors ut után kiértünk az erdőből. Itt a táj vadabb lett, s egymásra

Courbet festész, a commune tagja. (Fénykép után.)

halmozott szikladarabok lassíták és nehezítik sietésünket. De mivel az utat jól ismertük, biztosan haladtunk előre ez akadályok dacára, melyek legyőzése a sötétben kétszeres dolgot adott. Nemsokára lassítók lépteinket, elérünk egy sziklaküpot, biztos menedékünket, mely egy barlangban végződött.

Életképek, III. Szemeső a világ. (Béla P. rajza.)

— Siessünk, hogy előbb érvük el a szárazt, még mielőtt a vihar kitorne, — biztatott bennünket a bíró. Állítása igaz voltát egy fényes, esztanó villámlás s erős, hosszantartó mennydörgés, melytől a föld megrendülni látszék, bizonyítá. Egy pil-

lanattal később barlangunkban voltunk elrejtözve.

Oly borzasztó erővel tört ki egyszerre a vihar, hogy körülöttünk minden ropogott, recsegott, mintha a végítélet érkezett volna el. „Szigoru fejedelmek nem sokáig uralkodnak, — szolt a bíró. — a vihar rövid idő alatt el fog húzódni.”

Igaza is volt, mert alig félóra mulva kijöhettünk barlangunkból. A vihar lecsillapult, s a szél által elszórt esőcseppek alig nedvesíték meg a talajt.

Most előlépett bátyám.

A bíró s atyám röviden megmondták neki utasításait, mire fejével intve, zajtalanul eltávozott. Lecsuszott a meredélyen, s az ott felállított ör mellett elshabva, megérkezett a várakozó kalmárokhöz. Itt vállára vett egy árusomagot, s ugyanazon uton vigyázón visszalopózva, csakhamar ismét közöttünk volt. A bíró nagyon örvenlezett. „Ez nagyon ügyesen volt, s első kísérletül nagyon is jól.” — szolt.

Tizenhétzer lopózott bátyám a kalmárokhöz és vissza, mindannyiszor észrevétlenül; másfél óra után az utolsó árusomagot is elhozta.

— A próbát kiálltad, mint senki más, te fiam vagy! — kiáltott föl örömtelten a bíró s megszorítá bátyám kezét. De mindjárt vissza! A hold állásából következtetve, mely arcát ma oly okosan, a felhők mögé rejté, már elmult éjféli.

Elővigyázatból nem azon az uton törtünk vissza, melyen jöttünk. Ép e helyen voltunk, midőn a határőrök nehézkes, messze elhangzó ütenyszerű lépése hallható lőn, s egyidejűleg a hold gyöngye világa mellett, mely épen akkor bujt ki a felhők mögül, fegyvereik esővei csilámlottak.

— Hamar a bokrok közé, — paranosá a bíró, — a sirdombhoz, a hol a négy Martian a törökökkel viaskodva, életüket veszíték! — Meghallgattuk s a mily nesztelenül csak lehetett, elbujtunk a sűrűben. Semmit sem gyanítva haladt el az őrség, s nemsokára elhangzottak dübörgő lépteik a távolban. Még egy félóráig guggoltunk esomagjainkon, midőn csapatunk vezére, a bíró, jelt adott az indulásra. Gyorsan emelkedtünk fel s fölemeltük egymás hátára esomagjainkat. E pillanatban lövés dördült el, s bátyám haldokolva rogyott össze.

Ő ugyanis Lajos mellett ült, midőn az indulási jel adatott. Mindketten gyorsan emelkedtek föl; keresztíve-rem erősen töltött fegyverét kezében tartá fölhuzott sárkányval. A ravasz megakadt egy ágban, s a következő perében szegény András bátyám keresztüllött mellette rogyott lábainhoz, s befesté a zöld pázsitot vérével.

A vad zavart, mely e szerencsétlenséget követé, lehetetlen lefestenem. A haragra gerjedt bíró fölemelt törrel rohant Lajosra, ki ártatlansága tudatában, nyugton engedett mindent maga körül történni.

— Nyomorult gazember! — kiáltott a bíró, — a féltékenység hát annyira vitt, hogy embert kellett ölnöd? Átok reád! Megsemmisítéd gyermekem életszerencsáját, meghalsz érte, gyilkos!

Dőfésre emelé föl kezét, s minden bizonyynal

vége lett volna keresztívóremnek, ha a kést ki nem esavárom a bíró kezéből. Fájdalommal telt atyám is közbelépett, s így is csak nagynehezen sikerült őt lecsöndesítenünk. . . . Mig keresztívórem a hullánál maradt, addig mi biztonságba helyeztük csomagjainkat.

A következő napon a szerencsétlen András tisztességes temetésben részesült; elődei mellé temettük őt, kik itt a kegyetlen törökök elleni viadalban estek el. Temetése után egy agg mondá azon szavakat, melyek e keresztven vanak fölírva.

Két év mult el András halála után. Lajos minden találkozást került, még engem is, és nem vett több részt vállalatunkban. Komoran s búsan mászkált ide s tova, s annyira bánkódott, hogy csaknem meghasadt látásánál szívem. Megkísérlettem vizsgálni s bátorságot igyekeztem beléje önteni, de ő mindig szomorúan fejtét rázza szólt:

— A testvér akaratom ellenére kiöntött vére nehéz büntetést kíván, s ezt csak életemmel bűnhődöm meg.

Csodálatos volt, hogy András halála óta minden vállalatunknál szerencsések voltunk. Ez idő óta mindig egy sárgás fényű világosság kísért bennünket, mely az őt követő határőröket tévutra s tőlünk elvezeték, habár sokszor már nyomunkban is voltak. Sokszor gondoltunk már hareba keveredni a határőrökkel, s ime egyszerre az ellenkező oldalom megjelent a fény, s mindig tovább s tovább mozogva elvezeték rólunk az öröket, és így alkalmat szolgáltatott, hogy biztonságba helyeztük magunkat. Mi e vándorló fényt, melynek megjelenését semmikép sem tudtuk magunknak megfelejteni, egyszerűen „halálfény”-nek vagy „esempészfény”-nek neveztük el.

(Vége következik.)

Párisból.

Párisban máj. utolsó napjaiban a pyrománia dühöngött, mondja egy francia orvos, s a borzalmak tetteit orjüngésnek tulajdonítja, mert nehéz elhinni, hogy ily rombolást az ember elme beszámítható állapotában lehessen elkövetni.

Az első hírek, melyek a commune rombolásairól és gyújtogatásairól érkeztek, csak annyiban voltak tulzotok, hogy a pusztulás-áldozatainak megnevezésében tévedtek itt-ott, de annak nagy mérvét csak a későbbi hírek után ismertük meg.

Igy a Luxembourg palota fölrobbantása nem való, miután csak a közelében állt löporraktárt röpitették föl, a pompás Notre Dame is áll. De elpusztultak egész utcák, díszes magán-épületek, és a

közintézetek, színházak nagy száma. — A commune legdühösebb lapja, a „Cri de Peuple” volt, mely első ízben indítványozta, hogy egész Párist alá kell aknázni és légbe röpiteni. De erre már nem volt idő.

A Palais Royalnak csak falai állanak, de a benne levő különböző gyűjtemények megmentet-

Mazarinkönyvtár, a pénzverde, a Musée Carnassal, az ő és új Hotel Dieu, a Sainte-Chapelle, a kereskedelmi törvényszék, a nemzeti levéltárak, a Pantheon, a St.-Geneviève-könyvtár, a jog- és orvosi főiskola, a Luxembourg, a művészet és ipar conservatoriuma, a Sorbonne, a Collège de France.

A Rue-Royale látása mindent meghalad, mit a

képelet iszonyúság tekintetében képzelhet. A Madelaïne-től a Faubourg St. Honoréig minden ház a szó szoros értelmében föl van emésztve. Egy szöglet-ház bedől s 15 embert eltemetett; a romok közül hét hullát vonszoltak ki.

A Richelieu-utcában levő nagy könyvtár valóságosan esoda által menekült meg az elpusztulástól. A lázadók ott roppant sok löport és petroluumot halmoztak össze. A sodrony, mely azokat fölgyújtandó volt, egész véletlenül ketté lett metszve. A Pantheon megmaradását a tengerész katonának köszöni, kik a kánócot levágták, mely a templom kriptájában összehalmozott löport fölgyújtandó volt.

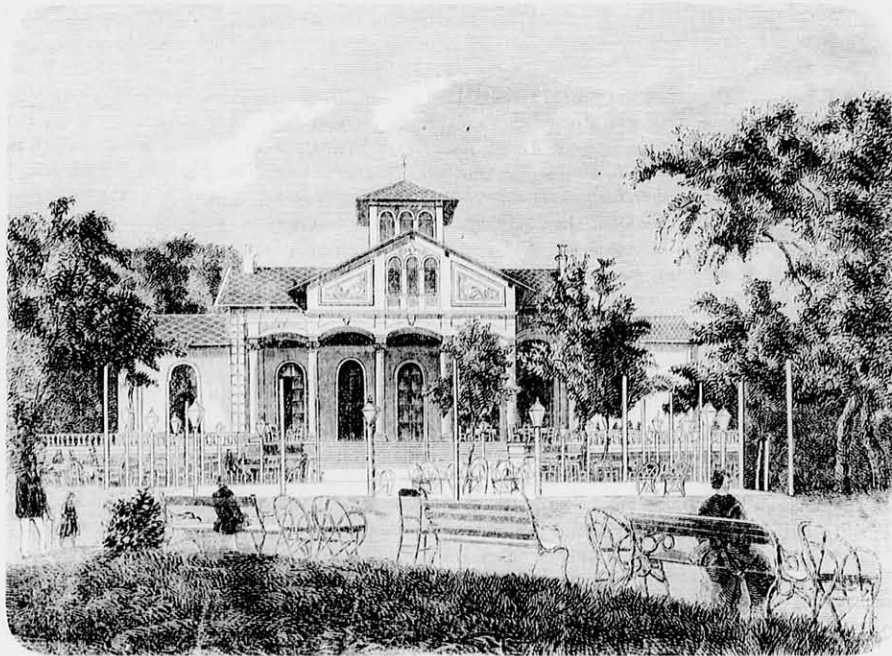
Képzeltetjük a szörnyű károkat, ha megtudjuk, hogy meghaladja a németeknek fizetett hadisarcot, t. i. 5 milliárd frankot.

A gyújtogatásban jelentékeny részt vettek a nők, aggok, fiatalok, rútak és szépek egyaránt. Némelyek közülök fegyverrel is küzdöttek, s esetében estek el; számosat rögtön agylenlöttek, s igen sokat fogságba hurcoltak.

Az utcai harcoknál is sok épület pusztult el. Ha egy-egy ház a torlaszok közelében oly fekvésű volt, hogy a commune tarthatott, mikép a versaillisi katonák oda húzóva lödöznek rájuk, rögtön fölgyújtották. Ilyenkor a nők serényen hordták a petroluumot, le a pinecbe, föl a háztetőre. A lakóknak öt pernyi időt engedtek a kiköltözésre, aztán lángba borult az egész épület.

A borzalmatok tetézi a kezesek lemészárlása. A commune ugyanis számos előkelő papot, bankárt és polgárt fogatott be, kikről tudta, hogy nem barátai, s tömlőben tartá őket azon fenyegetéssel, hogy ha a versaillisi kormány megtámadja Párist, e tuszokat leöldösi. A fenyegetést végre is hajtották. Május 24-én este

a commune parancsára hat tusz, és pedig Darbois érsek, de Guerry a Magdolna-egyház lelkésze, Bonjean semmitő törvényszéki elnök s három jezsuita lövetett agyon. A 26—27-diki közötti éjen tizenhat egyént, nagyobb részt papot löttek agyon. Az érseket s a semmitőszék elnökét a börtönben végezték ki, s holttestük a kerületi maire hivata-

Margit-szigeti képek, I. A vendégház homlokzata.

tek. A Theatre Lyrique hátulso része leégett, a Chatelet színház ép. A Tuillériák s az új Louvre emeletei az udvar felé szintén leégték; a Louvre a könyvtár kivételével egészen megmentetett. Az igazságügyi palota az ügyvédek könyvtárán kívül leégett; a rendőrfőnökségnek csak négy külső szaka áll, egész belseje leégett. A városháza összes mellék-épületeivel teljesen leégett. Az államtanács, az államszámszék palotája levéltáraival

Margit-szigeti képek, III. Ugyanannak hátsó része.

együtt, a beesületrend palotája teljesen leégett. A külügyminiszteriumot számos gránát érte, melyek a tetőt s az első emelet faoltárát szétrombolák. Ezen lajstrom fájdalom igen hiányosnak mondható, mert a magánépületeken kívül igen sok középület, melynek neve itt fölveve nincs is, leégett. Megmentettek: a nemzeti könyvtár, a

lába vitették. A többi tizenhat, továbbá harmincyole csendőr azon ürügy alatt, hogy más börtönbe vitetnek, a Pére Lachaiseba kísértették s ott ölettek meg. Május 27-ikén már négyet végeztek ki. A még élő foglyok kivégzése is el volt határozva, de ezek egy szolgáltságára fölláztak s a börtön egy mellékrészebe menekültek, hol eltorlaszolták magukat. A lázadók élve megegetni akarták őket, de mivel a matrácok gyapjával voltak tele, a tűz nem terjedhetett s a foglyok csak csekély sérüléseket szenvedtek. Mintegy száz katoná, kik a Prince Eugène kaszárnya elfoglalásakor a lázadók kezébe jutottak, külön csapatot alkotott s érelyesen ellenállt. Szombaton délután öt órakor a válság ütött, a commune, mely a börtönben ütötte fel főhadiszállását, elmenekült s magával vitte a pénztárákat is.

Ily szörnyű eljárásról szemközt a kormány csapatjait mindenütt a boszúállás vezette, s nyomaikat kegyetlenség, vér és holttestek jelölik. Minden hadnagynak hatalmában volt föblevetni, a kit gyanusnak talált. Minden tudósítás megerősíti a katonaság kegyetlenségét. Egyetlen szó elég volt, hogy valakinek életébe kerüljön. A sz. Bertalan éj iszonyai még borzalmasabban ismétlődtek több napon át.

A lázadók végső töredéke Vincennesbe menekült, a hol heves ágyuzás után máj. 29-kén megadta magát.

Eddigi számítások szerint Párisban a közelebbi napokban 40,000 fölkelő esett el, 36,000 jutott fogságba, s mintegy 64,000-nek sikerült elrejtőzni vagy elmenekülni.

Bellevilleből 900 fölkelő akart elmenekülni a porosz őrvonalakon keresztül; a német katonák azonban puskatűzzel fogadták a menekülőket s 100-at lelővén közülök, a többi átiszolgáltatták a versaillesiaknak. Mazas és la Roquette fogházakban 6000 fölkelő van letartóztatva. Cavalier, vagyis a Pipe en Bois gunyév alatt ismert fölkelő, mint fogoly Versaillesba vitették s vádolva van, hogy a Vendome-szobor ledöntése körül ő fejtett ki legtöbb buzgalmat.

A foglyok Satoryban vannak elhelyezve, a legszigorúbb őrizet alatt. A barakkok és istállók nem lévén elegendők a foglyok befogadására, ezek egy része künn a szabad ég alatt szorított össze s köröttük nagyszámu rendőrség áll éber őrt töltött chassopot kkal. A foglyok nagy része mozdulatlanul áll, sokan betegeknek látszanak; többeket rongyok fődnek, mások mezteláb vannak és soknak fővegét piszkos zsebkendők képezik. A folyvást tartó eszű ellen sokan azzal védték magukat, hogy a szabad helyen háltak, válluk köré habozták föl.

A nők külön egy kétemeletes házban vannak letartóztatva, száma mintegy 200-an, legnagyobb részben a legaljasabb néposztályból; vannak közöttük özshajuaik, de vannak fiatalok és igen csinosak is. E foglyok közt volt a commune tagjának, Milliére-nek neje is, ki május 29-én fogolytársaihoz lázító beszédet intézván, rögtön agyonlövetett.

A commune tagjainak legnagyobb része halott. Elestek vagy föblevettek. Csak Pyat Felix és Pascal Grousset menekültek meg, s mint mondják, most Svájcban vannak.

Delescluze holttestét a Voltaire-rakpart mögötti torlaszon találták. Előbb a Reveil főszerkesztője volt, mely lap kezdetben Ledru-Rollin közlönye vala, ki a mozzalomtól egészen távol maradt. Delescluze tehetséges, de szűk látókörű ember volt. Ismerősei igen szelíd erkölcsű embernek rajzolják, s föl nem foghatják, hogyan vehetett részt ez iszonyu dolgokban. — Milliére a Luxembourg kertben fogatott el s rögtön föblevetett. A császárság alatt a „Marseillaise” vezetője volt, később Rocheforttal összeveszett. Billoray matrózok által lővetett agyon, kik őt azon pillanatban csipték el, midőn posta-kocsira akart szállani. Állítólag ő lenne azon ismert hárfás, ki 30 év előtt az utcákon és udvarokon játszott. Az azonban nem bizo-

nyos. A commune legvérengzőbb tagjai közé tartozott Razona, a „Reveil” munkatársa, egy vad, durva ember, ki valamelyik torlaszon hullott el. Courbet festész szintén meghalt. Némelyek szerint versaillesi börtönében megmérgezte magát, mások szerint a tengerészeti miniszterium egy szekrényébe rejtőzködött, s midőn megtalálták őt, ellenállott, s egy katoná föbe lötte. Meillet, Brunet és Bosquet föbe lövettek. Hasonló sorsban részesült la Cecilia, a commune egyik tábornoka, továbbá Durand és Parisel. Ez utóbbi gyógyszerész, Páris fögyújtását ő készítette elő; Lefrancais, Gambon, Amoraux, Vallés, Ferré június 1-én föbe lövettek. Assy, Megy Ranvier, Eudes, Cluseret, Clement, Maljournal, Durassier, Okolovitz Versaillesban foglyok. Dombrovszki a városháza egy hálószobájában halt meg, melyben előbb Haussmann kisasszony lakott. La Muetteből való futása után egy nappal az Orando-utca torlaszán három puskagolyó találta őt. Innen a városháza szállítottatott, hol sebeiben meghalt. Bitton lázadó tábornok, Tavernier communetag 29-én föblevettek. Hasonló sors érte a commune magyar közmunkaminiszterét, a pesti kőfaragó Frankel Leót.

Mai számunk a commune egyik tagjának, Courbet-nek igen sokat mondó areképét közli. A fényképet Berlinből kaptuk, azon megjegyzéssel, hogy a Louvre fögyújtója Courbet volt. Mi azonban semmi tudósításban nem találjuk e vádat igazolva, s ekkép nem is akarjuk e világra szóló címmel illetni a szerencsétlen férfiut, ki mint festész (a materiális irány egyik képviselője) Franciaországban igen ismert volt.

Courbet Normandiában született, földműves, de elég jómódu szüléktől, kik szerették volna fiukat iskoláztatni, de az nem sokat gondolt a tankönyvekkel s több kihágást követvén el, szülőivel feszült viszonyba jött, miért el is hagyta házukat, s mint areképfestő barangolta be Franciaország egy részét, mignem egy normandi életképe Párisban föltűnván, s mivel azt 7000 frankon megis vették, a fővárosba ment az ötvenes évek elején, hol aztán nem mindennapi természeti adományai gyorsan föllővede, egyike lett azon festészeknek, kiknek műveit a kiállításokban mindig egész csoport nézte, s örömet megvették.

Személyes barátságban állt Rocheforttal, s a párisi választásoknál annak egyik legbuzgóbb kortese volt. A „Soir” úgy jellemzi a szomorú véget ért festészt, hogy gögös, sörrel tölt paraszt volt. Harminchétf éves korában érte utól gyászos végzete.

Courbetnek már több év előtt festészeti érdemeiért a becsületrendet akarta oda ajándékozni a császári kormány, de el nem fogadta. „III. Napoleontól nem származhatik semmi becsület.” E szavakkal utasította vissza. Azóta a rendőrség mindig szigorun figyelt minden léptére.

A Margit-sziget.

II.

A Lipótvárosnál ülünk gőzhajóra, hogy a rendez helyigözösök sok állomását elkerüljük, s egyenesen a szigetre menjünk, melynek mindjárt hegyénél, a vendégfogadó előtt kötünk ki.

Jobbra egy díszes, izléssel emelt épület áll előttünk, oszlopos homlokzattal, melyre lépcsők vezetnek föl. Tágas tér terül szét előtte, melyre csak most ültetett fákat, némelyiket nagy fáradsággal emelve ide a sziget távolabb részéről. A tér egyik oldalán emelkedik a zene-tribun, melyen katonai zenekar játszik. Mindenütt asztalok, és padok vannak s ezeket rendszeren ellepve tartja a közönség. Balra a sziget orra terül el, díszes virágbokraival, fűvel kellemes pihenő helyül kínálkozva. Egy padon helyet foglalva, a Pest-Buda közti Duna nagyszerű panorámájában gyönyörködhetünk. Egyik oldalon az ódon Buda sötét várfalával, arrább a kiemelkedő királyi lak; távolabb a vén Gellért, ezzel szemközt pedig az ifju Pest.

Mindezek közt a Duna hőmpolyóg, mely fölött a lánchíd merész iva hajlik át. Száz és száz mindenféle jármű fodorza a hullámokat, s jobbról is, balról is a hajómalmok ketyegése hallatszik.

A sziget eme pontja még változásnak van alávetve, mert az egyik állandó hid itt fut keresztül, s oszlopát ide építik. E helyre tervezik József nádor szobrát is.

Egyik képünk a vendégfogadó homlokzatát mutatja. Az épület így látszó részein vannak a konyhák, pincék, honnan a látogatók egy részét szokták kiszolgálni. Mindjárt az oszlopok esarnokból egy nagy s díszes terembe lépünk, melynek sokféle rendeltetése van. Táneviguhakait, hangversenyeket rendeznek benne, s karzattal is el van látva a zenészek számára. Esős időben pedig a fürdővendégek étkezési esarnokául szolgál.

A szigetbeli építkezéseknél a főszempont mindig az volt, hogy egy nagyszerű fürdőhelyiséggel legyen összhangzatban minden. Már az itt bemutatott épület is úgy van berendezve, hogy látszó része, mely azonban szintén izlésteljes styblben épült, lakosztályokat nyújthasson, s a fürdővendégek egy részét befogadhassa. Ezért gondoskodva van pince- és mosó helyiségekről is.

Ugyancsak az épületben lakik a vendégfogadóbeli eselédsg. Itt van a lóvonatu vaspályánál alkalmazott lovak istállója is.

A szobákba vízvezetékét vitték, mert az egész sziget vízvezetékkel van ellátva.

Ez épület után a sziget másik végeig nincs is új építkezés. Egészen sétálásra és üdülésre van átalakítva. A mi ezután következik, az egy nagy park, lombdús fákkal, árnyas utakkal, minden lépten-nyomon üdülőhelyekkel.

Adatok a zongora történetéhez.

III.

Azon határozott előnyöknél fogva, melyek a Silbermann szerint szerkesztett fortepianooknak sajátjai valának, épen nem esodálható, hogy a találdékony emberi ész kutatásai és javítási kísérletei a régibb modorban készült hangszereket elhagyva, mind erre tértek át. Nagy fontosságú volt a Lenken által Rudolfstadban feltalált hangfűgő, mely annak zavaró zajlását és a hangok egymásba átesapó zengését szabályozta és azokat kívánalom szerinti körökbe szorította; Roller azonkívül Párisban még egy hangátviteli készlettel is ellátta, mely azonban már a XVI. században az ugynevezett elhavihordoknál is ismeretes vala. Regensbergi Spáth számtalan klaviert alakított át pianofortebe, miáltal ezek terjesztéséhez tetemesen járult.

Olasz írók előadása szerint nem Schröter, hanem Christofali Bartolomeo „combalista stipendiato del serenissimo Principe di Toscana” találta volna fel a fortepiano, míg Feti mindkettőt megvonva, a díesőseget a francia Mariusnak adja. Amnyi azonban áll, hogy a fortepiano elnevezés inkább Christofali B. mellett küzd.

Angolországban hasonlót tett Backers Americus. Bühl gróf, szász követ az angol udvarnál 1774-ben egy keken befűttatott, acélhurokkal ellátott zongorát készítettett, melynek hurjai kevésbé voltak az emésztő rozsdának kitéve. Mindezen jelességek mellett is csak Silbermann egyik tanítványának, Stein János Andrásnak sikerült, a játékrendszer- és hangra nézve tetemesen módosított gépezet feltalálása által (mely még ma is alkalmazásban van) a régi modorban készült hangszereket, melyek különösen a népnél közkedvességben részesültek, háttérbe szoríthatni. Ő volt az, mint feljebb is megjegyeztük, ki Bécsben az első pianoforte-gyárt felállította. Készített hangszerei minden addigig felülmúltak, s a németorzági gyárak bizonyos korszakig az ő gyártási rendszerhez majdnem rabszolgailag ragaszkodtak.

Angolországban a skót származású Broadwood

John, Franciaországban a világhírű Erard voltak azok, kik saját találékony szellemük, valamint az angol mechanizmus ügyes felhasználása folytán a zongorakészítés módját azon befejezett tökélyre vitték, hogy kétségtelenül följötte álltak az ez irányban német művészeknek. Valamint kétségtelen s bizonyított tény az is, hogy a németországi zongorakészítő gyárosok hasonlólag az angol mechanizmus szerint indultak s műveiket azon minták szerint létesítették.

A hangszerek külső alakját tekintve, megjegyzendő, hogy a Silbermann által készített fortepiánók származásuk voltak. A négyeszőg tábla alakuak, Gerai Fridrikől (a XVIII. század utolsó felé) származnak, melyeket ő a Silbermann-félektől való megkülönböztetés végett *fortbien*-eknek nevezett. A legelső, fölfelé álló (melyekben a hurók fölfelé futnak) hangszereket, a melyektől a mai ugynevezett *pianinok* származnak, 1742-ben nordhauseni Gerber, udvari organista készítette. Az első pianint (a XIX. század kezdetén) Southwell londoni gyáros készítette. Ezen hangszerek Pape által 1815-ben Franciaországban meghonosították, hol különösen az ő, Roller és Pleyel közreműködése által nagyon elterjedtek. Németországban pedig Grünberg volt az, ki 1821-ben Hálában az ilyen alaku hangszerek készítésével első foglalkozott. Azonban a fortepiánok is, mint azelőtt a clavirok, különféle izléstelen kinövéseknek s élekeknek valának kitéve. A mértéket nem ismerő gyönyörűvek kielégítése végett ugyanis Pape — természetesen nagyon is elhúzó — Párisban ezen hangszer szakrényét nyolcoldalu thea-asztal alakjában készítette, mely mellett ugyanannyi személy foglalhatott helyet. Egy titkos tollrugó megnyomása által az asztal kezdett körben mozogni a lábszobron, melyre erősítve vala, mire szintén egy másik tollrugó megnyomása folytán, minden kellemetlenség vagy zavar okozása nélkül, zongora állott elő, melyen a theakörben résztvevők bármelyike játszhatott; sőt még oly alaku thea-asztalok is voltak, melyekben két elrejtett zongora vala helyezve. Ezen nem épen tiszta és nemes izlések divatozásának behízyonyítására hivatkozunk a most már tökéletesen elavult, de nem rég még itt-ott divatban volt, s még éltesebb zeneműkedvelőink emlékezetében levő azon zongorákra, melyekkel harsonák, dobok, háromszögök, pengetyűk, stb. voltak összekötve hozva, úgy hogy ezek zongorázás közben, a hang *elkötése és szépitése* (?) — az azonkor műizlésének megfelelőleg, — szintén működésbe hozhatók. Ily vegyes hangszerek eléggé fűlértő alkalmasítását több kintornánál mai nap is egybekötve látjuk, hogy azután az ezekkel előidézett összhangtalan összhang inkább maeszkazene, mint bármely más egyéb, azt tisztelt olvasóim is tapasztalták.

Mindazon törekvések, melyek szerint a zongorát egy oly gépezettel, mely az egyszer lejátszott zenedarab hangjegyeinek följegyzését magától eszközölje — összekötni akarták, eddig még hajótörést szenvedtek s létesítése, dacára annak, hogy éles elméjű s a mechanikában különben kitűnő egyének fáradoztak körülé, ezideig csak a kísérletek sorába, s majdani elérhető a „*pium desiderium*”-ok körébe tartozik. Kliegl hazánkba jutott e téren legmesszebb.

IV.

Mielőtt a zongoragyártás mai állapotának kimutatására áttérnénk, vessünk egy pillanatot nagyszerű elterjedése s azon fontos állására, melyet az a kereskedelemben jelenleg elfoglal. De sajnálattal kell megjegyeznem, hogy ez irányban, jelesen az évenként készített zongorák mennyiségét, valamint a készítésével foglalkozó gyárak számát statisztikai adatok teljes hiányában, még csak megközelítőleg sem adhatom s alig szólhatok az összes fenálló gyárak s az évi gyártmányról; azonban néhány alább közlendő adatból tisztelt olvasóim könnyen meg fogják győződni azoknak nagyszerűségéről.

A mint már főnebb előadtam, a Londonban fenálló mintegy 250 gyár évi készítménye körülbelül 250 ezerre megy. Ebből esik Collard és Collardra 1500, Stoddarta ugyanannyi, Broadwood and Sonsra pedig 2500. Ezen régi hírneves ház, mely 600 munkásnál többet foglalkoztat gyárában, 1870. óta, mely időtől kezdve a készített hangszerek mennyisége, a gyár vezetéséhez szükséges könyvekbe bejegyezve, 1861. végeig 124,948 hangszert gyártott, s jelenleg valószínűleg számuk a 130 ezeret meghaladta. Az ezen kereskedői ház gyári raktárában ezernél több zongora van rendesen eladás és megtekinthetés végett kitéve.

A nevezettek kivül még több londoni gyár, mint Kirkmann, Erard P. O., Wornum, Peachy (ez 800-at) Hopkinson, Towns és Parker, Addison stb. mindegyike évenként néhány százat készített. Franciaországban, leginkább azon zürzavarok folytán, melyeknek a múlt század végén s a jelen század elején kitéve volt, a midőn a zongoragyárak sem maradhattak érintetlenül, az évenként készített zongorák száma nem rugatható nagy mennyiségre, mind a mellett, különösen Herz, Pleyel, Pape, Roller és Blanchet, Krieglstein, és nevezetesen Erard gyárából Párisban tekintélyes számu évi gyártmány kerül ki. De nagy haladást tett az utóbbi években Amerika, s különösen jeles hangszerek készítőinek a braunschweigi Steinweg által néhány évvel ezelőtt Uj-Yorkban felállított zongoragyárban, mely a világon egyszersmind a legnagyobb is. E gyárban hetenkint 60—65, tehát évenként háromszor s néhány száz darab zongora készül! Hasonlólag nagy mennyiségű zongora készül Chickering gyárában Bostonban.

Németország főállók gyárjai közül egy sem bír különös jelentőséggel, mincképpen egyszerű oka az, hogy erejét nem képes központosítani, mint az a nevezett országoknál történik. Így például Bécsben 108 gyáros 1851-ben mindössze is csak 2600 darab zongorát készített; a följötte tevékeny Schiedmayer-féle gyár Stuttgartban negyven évi időtartam alatt csak 4200; az Imler-féle gyár Lipcsében 50 évi fennállása alatt 6000 darabot volt csak képes gyártani — oly csekély számok, melyek a fenti gyárak nagymennyiségű évi készítményei mellett csakugyan eltörpülnek. Mindamellett Németország számos kis- és fővárosai meglehetősen virágzó zongoragyárakkal bírnak, melyek összes évi készítményei szép számra rugnak. Ezen országból a néhány év előtt hanyatlásnak indult külföldi kivitel mostanában lábadni kezd; a hanyatlás oka leginkább a nyereszkeskedési vágy szelte haszonlesés volt, mert minél több, de annál rosszabb árú képeztek a kivitel tárgyát; sőt ezek magában Németországban is „számalomra méltó készítményeknek” nevezettek, s tehát annál jogosabban vélekedhetett felőlük ilykép a külföld; ehhez még azon körülmény is járult, hogy az elszállítandó hangszerek, a — gyöngye készítés folytán — midőn rendeltetésük helyére értek, meglehetősen rossz karban jutottak a megrendelő kezéhez, úgy hogy kijavításuk rendszeren többbe került, mint az egész zongora. Ennek következménye lön, hogy Angolország gyártmánya Németországéit csakhamar háttérbe szorította, s ez utóbbi csak akkor kezdett eszmélni, midőn amaz által készítményeit elérhetlenül túlszámalya látta.

Végre tekintünk azon álláspontot, melyet a zongora a mai zenevilágban elfoglal. Mint már előbb említém, tökélyesítése mindenekelőtt Erard és Broadwoodnak köszönhető. Gyáraik még mai nap is a zongorakészítési művészet legkitűnőbb képviselőit tekintetnek, bár most már nem bírák annyira a jeles hangszerek készítményeiknek egyeduralmát. Francia- és Angolországban még egyéb gyárak is tekintélyes helyet foglalnak el mellettük. Chopin utolsó éveiben Pleyel zongoráit, hang lágyasága és ábrándossága miatt, Erardéi fölé helyezte. Az angol és francia gyártmányok közötti főkülönbég abban rejlik, hogy az előbbieket átható,

velős, teljesebb, az utóbbiak pedig határozott kedves, lágy, tetszetős hanggal bírnak, s a mellett ezeken még az előadás is könnyebb.

Az amerikai gyártmányok között különösen Steinwegéi emelendők ki. — A mi a zongoragyártást nálunk illeti, úgy meg kell vallanunk, hogy e tekintetben kissé elmaradtunk a külföldtől, bár tagadhatlan, hogy fajunk a zenétől nem idegen, sőt nagyon is zenekedvelők vagyunk, és nem hiányzik a zongora mindazon családok nagy részénél, kiknek anyagi körülményeik annak megszerzését lehetővé teszik. A mely nemzet a magaszos zene iránt fogékonyasággal bír, annak a műveltségre is van hajlama.

Hazánkban nagy érdemet szerzett magának a zongorakészítés körül Beregzsázi Lajos Pesten; az általa készített zongorák nagy elismerésben részesülnek, s kitűnő keletnek örvendenek, valamint hangversenyeken is majdnem kizárólag az ő művei használtak; miert is e jeles és szak-képzett férfiú méltó pártolást érdemel.

Beliczay Elek.**Vegyes közlemények.**

(L. J.) **Történeti naptár.** *Junius 8.* Bürger Ágost Gottfried, német költő, megh. 1794. — Robespierre a „legfőbb lény”-nek tiszteletére tartott ünnepélyen, mint főpap jelent meg Párisban, 1794. — I. Ferenc József és Erzsébet magyar király és királyné koronázása Buda-Pesten 1867.

Junius 9. I. Lipót király és eszázár szül. Bécsben 1640. — Stephenson György, a vasutak apja, szül. Wylamban 1781. — Lannes francia tábornok legyőzte az osztrákokat Montebellónál 1800. — III. Lajos, Hessen-Darmstadt nagyherce, szül. 1806. — Boz Dickens Károly kitűnő angol regényíró, meghalt Rochester melletti kastélyában 1870.

Junius 10. Rembrandt van Ryn, kitűnő festész, szül. Leyden mellett 1608. — Okolicsányi Kristóf lefejeztetett az ónodi gyűlésen 1707. — Mária Terézia, I. Ferenc király neje, megkoronázott 1792. — Pope, jeles angol költő, megh. 1744. — Ampère András Mária, jeles matematikus és természettudós, megh. Marseilleben, 1836.

Junius 11. Nagy Sándor macedoni király megh. Babylonban, 323. K. e. — Bakacs Tamás esztergomi érsek megh. 1521. — Adams John Quincy, az észak-amerikai egyesült államok 6-ik elnöke, szül. Massachusettsben 1767. — A debreceni nagy tüvész alkalmával 1500 ház égett le 1802. — Boroszlói béke 1742. — Baermann Henrik József kitűnő klárinétos és zeneszerző, megh. 1847. — Don Benito Juárez, a mexicói köztársaság elnökévé választott 1861.

Junius 12. Augereau Péter Ferenc Károly hg. francia tárnagy megh. Párisban 1815. — Kmetz György honvédtábornok győzelme Wysz osztrák tábornok fölött Csornánál 1849.

Junius 13. I. Ferencnek a rendek 5000 újoncot, 1000 lovat és 4 millió forint adót ajánlottak a francia háborúra, Budán 1792. — Bassewille Miklós János diplomata és író megöltetett Rómában 1793.

Junius 14. Cromwell és Fairfax az angol királyi sereget teljesen szétverték Naseby mellett 1645. — I. Napoleon Melas osztrák tábornokot legyőzte Marengónál 1800. — Barère de Vienne Bertrand, a francia forradalom egyik nevezetes férfija, megh. 1841.

Hírek.

— (Nyilatkozat.) A „Cenzura és hadi törvényszék” című cikk első részében említés van téve a sajtócenzorok közt Kürtyről, aztán pedig az mondatik, hogy vajjon egy szendély-e a n. városi jogtanárral, cikkíró nem tudja. Dr. Kürthy János jogakademiánál tanártól ennek folytán fölkerettünk annak kinyilatkoztatására, hogy soha életében cenzori hivatalt nem viselt, és emel fogva a cenzor Kürtyvel azonos nem lehet. 1863. elejétől van a városi jogakademiánál alkalmazva, azelőtt pedig a budai és pesti országos törvényszékekénél és a kir. itéltő táblánál volt.

— (A *Markó-képek* közül.) melyeket e hó 1-én árvereztek Bécsben, a nemzeti múzeum számára 3 darabot vásároltak meg, és pedig a következőket: Ábrahám megvendégli az angyalokat, Tóbiás és az angyal, Eurydike halála. E három mű az ügynöki százalékkal együtt 4500 forint ér. Nemkülömben Wodianer Béla b. is vásárolt három s köztük: valamennyi közt a legszebbek egyikét, Hylas elrabloltatását, melynek ára 4020 forint volt.

(*Székelly Bertalan festményét*) „V. Lászlót,” mely a történelmi festészeti pályázaton annyi tetszéssel találtkozott, a kormány megvásárolta muzeumunk számára 3000 forint s az már ki is van állítva a képtárban.

— (*Desjardins Ernő*) jeles francia tudós felolvasásokat tart a pesti evang. iskola termében. Páris ostromának történetét és a commune-t is ismertetni fogja.

— (*Petőfi holland nyelven*) is ismerik már Közéletben jelent meg műveiből egy füzet ily cím alatt: Die hongarische vrijheidsleerwerk neerlandsch. (A magyar szabadságharc néerlandiai története). Mutatványok vannak ebben német versekben Anton van Hulstentől és holland prózában Kiel Emanueltól. Az előbeszéd nagy elismeréssel szól Petőfiről.

— (*Halálözöslök.*) Szilády Károly, a magyar nyomdászok Nosztora, sok derék könyv kiadója, a múlt hó utolsó napján meghalt Kecskeméten, 77 éves korában — Máj. utolsó napján hunyt el Franciaország egyik legkitünőbb tudósa Pagen Anselm.

— (*Magyar nőorvos.*) Darvason, mint a lapok írják, gr. Mikos Lajosné, szül. Illibí Gál Karolina mint orvos működik. Az orvosi tudományokat Párisban tanulja.

— (*Koragyorgyvereis hget*) és vádlottársait a legfőbb ítészék a szarb. fejedelem meggyilkolása miatt folyt perben fölmenté.

— (*Rómer Flóris régészünk*) felszólítja mindazokat, kiknek a Gellérthegy alatti terek egyikén, valamely vendéglős kapuja alatt lógott, Pest városa régi látképeit ábrázoló, most már eltűnt képről tudomások van, hogy őt utbaigazítani sziveskedjenek; valamint tegyék figyelmessé egyéb pesti régebbi képekre is.

— (*Foscolo Hugo hamvai.*) Az orosz kormány elhatározta, hogy a sokat szenvedett hazafias költőnek, Foscolo Hugónak hamvait haza szállíttatja Londonból, és ünnepélyesen eltemeti. Egy küldöttség el is ment Londonba, otthon pedig mindent elkészítettek a temetésre. Azonban fölbotattván Londonban a költő nyughelyéről ismert sír, azt üresen találták. Most az orosz és londoni lapok e rejtély megfejtése miatt hasábotokat írnak össze.

A Kisfaludy-Társaság máj. 31-iki ülésében Vulcanus József külső tag tartotta a székfoglalóját, tüzetesen tanulmányt olvasván föl a román népköltészetéről, melyet első helyen a szabad természet bájjai iránti fogékonyság jellemez, továbbá a bibliai és rejtélyeshez való hajlam. A tündéri lények közt van Cosinzán Ilona, mely egészen olyan, mint a mi népmesénk Tündér Ilonája. De a román népköltészet nem csupán idylli darabokból áll, mert sok benne a hazafias is, sok benne az epikai anyag. A román, mint latin faj, népköltészetét tekintetben legtávolabb áll a franciától, közelebb az olaszhoz, s még közelebb a spanyol s portugallhoz. A szomszéd népek közül pedig legközelebb áll a szerbekhez. Vagyis: a román népköltészet epikai magon lyrai költészet. Három főrésze oszlik: 1) colindák, 2) balladák és románok, 3) dalok. A colindák, vagy másképen corindák, ezen latin szóból „colo“ eredvén, mint neve is mutatja, oly ének, melyeket valaki tiszteletére zenének. Ezek legrégibb darabjai a román népköltészetnek. Eredetük a rómaiak idejére viheto vissza s azon jölből ítélve, hogy igen sokban Aurelian uralkodó említtetik, ezen római imperator idejére tehetők. Ezek azonban nemcsak azon korbeli eseményeket írnak le: a nép ajkán ma is él egy colinda, mely a szabin nők elragad-

tatását éneklé meg. A balladák és románok felől többet foglalkozunk az egész román népköltészetnek. Ha ezeket a skót költészetet e nembeli példány szerinti termékeikhez hasonlítjuk, a különbség mind alanyi, mind alakú tekintetben feltűnik. Ezek valóságos krónikák. Nem állítják elénkbe a drámai eseményeket, hanem azokat elbeszélik. A tulajdonképeni dalok közé soroztatnak mindazon szerelmű, vígjalmi s rokon tartalmu költemények, melyek a román népköltészet mezejét örökké hervadhatlan virágokkal díszítik. E dalokban a szerelem ezer meg ezer érzeménye, az igazi megkapó költészet mindig új és tiszta színével festetik elénkbe. E dalokban a nő egy darab a naphól, könnyűbb, mint a köszál zerge s termete oly karesu, hogy egy gyűrűn át lehetne huzni. Mielőtt még a román írók meglepődtek volna a népköltési kincsek gyűjtéséről, már Berlinben Kotzebue által németre fordított népdalok jelentek meg. Alexandri Vazul román lyrikus 1852-ben adta ki az első gyűjteményt, 1859. és 66-ban pedig Marienesen. A német irodalomban Schuller és Mokesch (Szoben), franciában Ubiéni és Charles, az angoloknál Stanley, az olaszban Ruscala, s nálunk Áts Károly ültettek át román népköltési darabokat, s legújabbban a Kisfaludy-Társaság foglalkozik vele. — Ez értekezést nagy figyelemmel és érdeklődéssel hallgatták a társulati tagok épen úgy, mint a nagy számu hallgatóság. Végül Vulcanus több általa eszközölt szép fordítás utján is bemutatta a román népköltészetet, s a tagok és közönség éljéne közt hagyta el a felolvasó asztalt. (Az általa felolvasott népköltészet virágok egyik legkesebbje az, melyet mai számunk közöl.) — Most Toldy Ferenc ismertette Kisfaludy Sándornak irodalmi hagyatékából sajtó alatt levő négy kötetét, aztán pedig Dalmady Győző olvasta föl „A tűzhely“ című hangulatteljes költeményét. Ezután a titkári jelentések következtek. A Balogh Zoltán által kiadás végett beadott „Alpári“ című verses regényt a bírálók pártolói illetmények közé sorozandónak ajánlják, és sok elismeréssel emlékeznek meg róla. Szentmiklósi Sámuelnek pedig Virgilius-tól eszközölt fordítását visszatartják. Kanya Pál pesti tanár két kéziratot a XVII. századból küldött be, mint a melyek Gyöngyösy István kéziratai volna. Egyik csakugyan az ő munkáját is tartalmazza, a másik pedig tanverszet. Toldy vállalkozott rá, hogy a muzemban össze fogja hasonlítani.

Irodalom. (*Kisfaludy Sándor eddig kiadatlan műveiről*) értekezett Toldy Ferenc a Kisfaludy-társaság legutóbbi ülésén. Négy kötetet rendez sajtó alá e becses irodalmi hagyatékából, s a négy kötet tartalmát részletesen ismertette. Az első kötet élén azon nagy terjedelmű, bevezetői műve áll, melynek címe is „Hat yndal“ s mely valóban hatyundada lett a költőnek. A körülötte történeteket írja le versekben, és többi közt szól a francia háborúról is. A másik darab Kisfaludy S. egyetlen idegen tárgyú beszéde: „Antiochus“, mely 1823-ban jelent meg az „Auróban“, de nincs meg összegyűjtött munkái közt. A második kötet tartalma vegyes s nevezetesen elegyes versekből, grómból, töredékekből áll, melyek nagy részben eddig még nem jelentek meg. E kötetben veszi az olvasó azon jegy-

zeteket is, melyeket a költő tett, hogy ötleteit megőrizze, s adandó alkalommal felhasználja. Sok van e jegyzetekben, melyek később „Himfy szerelmei“ ben nyertek költői alakot. Van itt egy arányos kis vigiáték is „Előd özvegy“ cím alatt prózában írva. A megszólítások gyanút használt „anna“ arra mutat, hogy a „kegyed“ és „ön“ megszólítások feltalálását megelőző korból származik. Irodalmi zsegregye közül való a „Seneca“ című dráma, melyet Kleist után dolgozott szabadon; valamint „Rinaldo és Armida“ is. Ezt Tasso „Megszabadított Jeruzsalemé“ nek egyik epizóda után írta. Meglepo nyelven ez 1793-ból, mert az ifju költő erőteljes s eddig nem is sejtett folyékony prózájáról tanuskodik. A harmadik kötet folytatja a zsegregyet. Ezek közt több fordítást is találunk. Itt fogja venni a k zanság „Ulisses“ és „Penelope“ drámai töredékeit, melyek Kisfaludy Sándort, mint prózáiról egyenesen Kazimey és Kármán mellé helyezik. Fölötte érdekes darab: „Két szerető szív története“, a költő saját életéből merítve, még pedig úgy, hogy összeállítja a közte és Szegedi Róza közt folyt levelezéseket, s harmóniába helyezve, levél-regény alakjába öntötte. Itt Kisfaludy Bodorfi Imrénnek nevezi magát, Rózát pedig Lázának. De a levelek megszakadtak s az egész mű később „Himfy szerelmei“ cím alatt annak első részévé, a „Késregő szerelme“ alakult, mint dalgégny. A levelek Szegedi Rózát ép oly emelkedett lélkü nőnek tüntetik föl, mint Kármán Fannyját hagyományai. A mű 1799-ből való és szintén jeles próza. A negyedik kötet Kisfaludy saját kéziratából „Onletrajzával“ nyílik meg, mely hihetőtleg a harmincas évekből való. Aztán levelek következnek híveséhez 1809—10-ből, midőn emutatóban s egy évig távol volt. A levelek rajta van a hazai viszonyokat sítő kéz egyik blyege. Ugyanis az 55 levél legtöbbit egyenesen magyarul és németül van írva, tíz levél pedig egészen német. E leveleknek törtéria becsük van az insurrekció idejéből, s a kuforrasok színvonalára emlékeztet. Következik egy nyílt levele 1813-ból Kossuth Lajoshoz, melyben Kossuth ellenében a nemzeti folkdelést vélelmezti. Közölve lesz 1838-ból egy emlékirata a nádorhoz az ország viszonyairól. Ez az emlékirat Kisfaludyt szigoruan ó-konzervatívnek tünteti föl, s iratát valódiilag e felekezett emlékiratának lehet venni. Ezekből álland a sajtó alatt levő négy kötet tartalma, melyre Toldy ezuttal a Kisfaludy-társaság figyelmét hívta föl. Ha a közönség kellő érdeklődést tanusít, négy kötetet lehet kiadni az idős Kisfaludytól, nevezetesen leveleit, naplót, melyek közt franciaországi fogságából is van egy rész.

TARTALOM:

Cikkek: „Az Eszterházy-képtár műkincsé.“ — A kakuk és a gerlice (Román népköltemény.) *Fulcanus Józseftől.* — „C-nura és hadi törvényeségek.“ (Folytatás.) *Közl: Szokoly Viktor.* — „Bűnhődés“ (Folytatás.) — „Párisból.“ — „A Margit-sziget.“ — „Adatok a zongora történetéhez.“ — *Bélicsny Elekttől.* — „Végyes közlemények.“ — „Hirek.“ — **Képek:** „Az Eszterházy-képtárból: Urszine váltóközve. (Raafel után másolat.) — Courbet festésze. a commune tagja. (Fénykép után.) — Eletképek, III. Szemesé a világ. (Bélim P. rajza.) — Margitszigeti képek: II. A vendéglőgatói homlokzata. III. Ugyanannak hátsó része.

Hirdetés.

A „HUNGÁRIA“ nagy szálloda

(GRAND HOTEL HUNGARIA)
megnyitása Pesten.

A Duna mellett, pompás fekvésű, új-népült

„HUNGARIA“ nagy szálloda

megnyitásáról ezennel van szerencsénk azon szives kéréssel értesíteni, hogy ezen új és nagyszerű vállalatot, mely a nagy szálloda minden kellékeit egyesítvén, a legfokozottabb kényelmi igények szerint van berendezve, becses figyelmével és ajánlatával támogatni sziveskedjék.

Mi igyekezni fogunk, hogy lakás, konyha és pince körül szerzett régi jó hírnevünket ne csak igazoljuk, hanem folyton emelhessek.

ILLMER és ZEILLINGER.